
Druki medyczne i botaniczne w księgozbiornie kolegium jezuitów w Ostrogu

---

Hereditas Monasteriorum 4, 161-171

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Druki medyczne i botaniczne w księgozbiorze kolegium jezuitów w Ostrogu^{*1}

Kolegium jezuitów w Ostrogu zostało ufundowane przez właścicielkę Ostroga, księżną Annę Alojzję Ostrogską, córkę księcia Aleksandra Ostrońskiego, wojewody wołyńskiego, wnuczkę księcia Konstantego Wasyla Ostrońskiego, wojewody kijowskiego, protektora Cerkwi prawosławnej, fundatora i patrona Akademii Ostrońskiej, wreszcie małżonkę wielkiego hetmana litewskiego Jana Karola Chodkiewicza². W latach 1624 i 1627 księżna zapisała jezuitom znaczne majątności, a także przekazała im grunty i materiały na budowę siedziby kolegium oraz kościoła³, jak również książki, o czym świadczą pochodzące z biblioteki jezuitów w Ostrogu starodruki z herbowym super-eksklibrisem księżnej⁴.

Apteka w kolegium jezuitów w Ostrogu została założona w 1628 r., a rozbudowana w 1641 r. Nie posiadała żadnych fundacji, ale funkcjonowała bez przerwy aż do likwidacji kolegium w 1773 r., po czym została sprzedana przez Komisję Edukacji Narodowej. W XVII w. przez jakiś czas w aptece pracował wykwalifikowany apte-

---

* Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2016. Scientific work financed by the Ministry of Science and Higher Education under the name of the “National Programme for the Development of Humanities” in the years 2012–2016.

1 Artykuł jest zmienioną wersją tekstu I. O. ЦІБОРОВСЬКА-РИМАРОВИЧ, *Місце і роль медичної літератури в структурі книгозбірні Острозького єзуїтського колегіуму*, [w:] Л. А. ДУБРОВІНА (red.), *Археографічні дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів*, „Рукописна та книжкова спадщина України”, 15, 2012, s. 80–91.

2 Т. КЕМРА, *Dzieje rodu Ostrogskich*, Toruń 2002; В. УЛЯНОВСЬКИЙ, *Князь Василь-Костянтин Острозький: історичний портрет у галереї предків та нащадків*, Київ 2012, s. 1273–1279.

3 Т. ШЕВЧЕНКО, *Острозький колегіум єзуїтів (1626–1648)*, „Етнічна історія народів Європи”, 12, 2001, s. 85; *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. 1564–1995*, oprac. L. GRZEBIEŃ I IN., Kraków 2004, s. 482; Т. КЕМРА, *Akademia i Drukarnia Ostrogska* (Biblioteka „Wołania z Wołynia”, 46), Biały Dunajec-Ostróg 2006, s. 33.

4 Ю. ШЕМЕТА, *Суперексклібрис Анни-Алоїзи Острозької у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*, „Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського”, 10, 2003, s. 157–171; I. O. ЦІБОРОВСЬКА-РИМАРОВИЧ, *Бібліотека Острозького єзуїтського колегіуму: історія та сучасний стан фонду*, „Наукові записки Національного університету «Острозька академія»”, „Серія «Історичні науки»”, 13, 2009, s. 378–392.

karz Baltazar z Turyngii, protestant, któremu nie udało się dotrzeć do Kijowa, więc – przyjąwszy wiarę katolicką – zadomowił się w Ostrogu. Podniósł on rangę apteki oraz nauczył swojej profesji br. Stefana Wojtelskiego. Dokumenty archiwalne przekazują imiona 23 aptekarzy jezuickiego kolegium w Ostrogu, którzy pracowali tutaj w latach 1628–1773⁵.

Podstawa źródłowa dla badań nad księgozbiorem kolegium, w szczególności zaś nad tą jego częścią, która dotyczy zagadnień medycznych, nie jest dzisiaj starannie opracowana i nie wyróżnia się ani bogactwem i różnorodnością dokumentów, ani ich liczbą. Katalog biblioteki kolegium jezuickiego w Ostrogu z czasów jego istnienia, a więc źródło informacji pierwszego rzędu, nie zachował się.

Po kasacie kolegium w Ostrogu księgozbiór jezuitów zmieniał właścicieli. W latach 1777–1793 należał do szkoły powiatowej założonej przez Komisję Edukacji Narodowej i prowadzonej przez bazylianów z monasteru w Hoszczy⁶. Następnie został włączony do biblioteki prawosławnego Wołyńskiego Seminarium Duchownego otwartego w Ostrogu w 1796 r.⁷ W latach 1812–1813 został ewakuowany do miasteczka Kobielaki w Guberni Połtawskiej. Wraz z seminarium był kilkakrotnie przenoszony: z Ostroga do Annapola, z Annapola do Krzemieńca, z Krzemieńca do Żytomierza. Po rewolucji październikowej 1917 r. seminarium w Żytomierzu zostało zlikwidowane, książki wpłynęły do zbiorów biblioteki Wołyńskiego Muzeum Naukowego w Żytomierzu, a następnie, w roku 1932, trafiły do Biblioteki Narodowej Ukrainy, od 1988 r. noszącej imię W. I. Wernadskiego (Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського).

W spisanim w 1893 r. drugim tomie inwentarza biblioteki Wołyńskiego Seminarium Duchownego, zatytułowanym *Систематический каталог книг фундаментальной библиотеки Волинской духовной семинарии на языках латинском, греческом и (отчасти) еврейском. Т. 2, с № 2395* (*Systematyczny katalog książek podstawowej biblioteki Wołyńskiego Seminarium Duchownego w językach łacińskim, greckim i (po części) hebrajskim*) i zawierającym rozdział *Medycyna*, uwzględniono książki treści medycznej, które pochodziły z biblioteki jezuickiej w Ostrogu⁸. W zbiorach Biblioteki Narodowej Ukrainy natomiast udało się do tej pory zidentyfikować około 600 zachowanych druków z kolegium ostrogińskiego, w tym 34 wydawnictwa medyczne i 2 dwa atlasy botaniczne. Na tej podstawie można stosunkowo dobrze zrekonstruować kolekcję książek medycznych znajdujących się w kolegium w połowie XVIII w. Należy jednak mieć na uwadze, że księgozbiór pojezuicki poniósł straty zarówno podczas kasaty, jak i w czasie przewożenia zbiorów, a także pożarów Ostroga w latach 1795, 1809 i 1821, kiedy ucierpiały zabudowania poje-

5 *Encyklopedia wiedzy o jezuitach*, s. 483.

6 S. KARDASZEWICZ, *Dzieje dawniejsze miasta Ostroga*, Warszawa-Kraków 1913, s. 194.

7 А. П. Лопухин (red.), *Православная богословская энциклопедия*, Петроград 1902, t. 3, kol. 788.

8 Biblioteka Narodowa Ukrainy im. W. I. Wernadskiego (Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, dalej: НБ України), Dział Rękopisów (Институт рукопису), f. 1 (dalej: *Katalog*), nr 4726.

zuickie z mieszczącym się w nich seminarium⁹. Na dodatek anonimowy autor rękopiśmiennego *Katalogu* z 1893 r. musiał się borykać z opisem licznych zdefektowanych egzemplarzy oraz brakiem znaków proveniencyjnych, mógł zatem popełnić błędy w identyfikacji druków pochodzących z kolegium w Ostrogu. W niniejszej publikacji, po przytoczeniu wstępnych danych dotyczących starodruków, podawane są ich numery według katalogu rękopiśmiennego Wołyńskiego Seminarium Duchownego.

Na podstawie *Katalogu* oraz rozpoznanych druków zachowanych w Bibliotece Narodowej Ukrainy zidentyfikowałam 63 druki z zakresu medycyny (włącznie z atlasami botanicznymi)¹⁰. Dla porównania zestawimy wiadomości o książkach o treści medycznej w klasztorach innych zakonów rzymskokatolickich. W protokole wizytacji z 1818 r. klasztoru bonifratrów w Łucku odnotowano 63 książki, w tym 16 o treści medycznej¹¹. Na początku XIX w. bonifratrzy w Wysokim Litewskim posiadali 53 książki o treści medycznej, w Grodnie – 21, w Wilnie – 14 dzieł w 22 tomach¹². W 1816 r. karmelici bosci w Wiśniowca mieli 20 książek medycznych¹³, a trynitarze z Łucka – 46¹⁴. Zatem dysponujące 63 takimi książkami kolegium w Ostrogu było stosunkowo nieźle wyposażone.

Wśród tych 63 druków znalazły się prace 47 lekarzy i farmakologów. Były to dzieła lekarzy zarówno starożytnych (Aulus Cornelius Celsus, Claudius Galenus zwany Galenem, Hipokrates), jak i nowożytnych: Joannes Actuarius († około 1328), Giovanni da Vigo († 1525), Szymon z Łowicza († około 1538), Phillippus Aureolus Theophrastus Bombastus von Hohenheim (Paracelsus, † 1541), Valerius Cordus († 1544), Giovanni Baptista Montano (Montani, Montanus, † 1551), Jean-François Fernel (Fernelius, † 1558), Andreas Vesalius († 1564), Leonhart Fuchs († 1566), Alessio Piemontese (Alexius Pedemontanus, pseud. Girolamo Ruscelli, † 1566), Guillaume Rondelet († 1566), Johann Winter (Guintier, Guintherius, † 1574), Girolamo Cardano († 1576), François Valleriola († 1580), Johann-Jakob Wecker († 1586), Blasius Holler (Hollerius, XVI w.), Jodocus Lommius (XVI w.), Giovanni Andrea Nola (XVI w.),

9 S. KARDASZEWICZ, *Dzieje dawniejsze*, s. 196–197.

10 *Katalog*, nry: 3068, 3070, 3074, 3077 (1–2), 3079, 3082, 3084, 3085 (1–2), 3087, 3091, 3094, 3095, 3097, 3099, 3102, 3103, 3105 (1–3), 3106 (1–2), 3111, 3112 (1–2), 3113, 3116, 3117 (3 t.), 3120 (1–4), 3122, 3125, 3126, 3130, 3132, 3134, 3136, 3140, 3142, 3143, 3145, 3148, 3153 (1–2), 3155, 3156, 3157 (4 t.), 3180, 3182, 3184 i atlasy botaniczne, nry: 3035, 3090 (2 egz.). НБ України, sygn.: Pal. 314, Ost.SJ A3085 (1), Ost.SJ B3039, Ost.SJ A3155, Ost.SJ A3156, Ost.SJ B3097, Ost.SJ C3084, Ost.SJ A2051, Ost.SJ B3130, Ost.SJ A3094, Ost.SJ B3132, Ost.SJ C3091, Ost.SJ A3081, Ost.SJ A3071, Ost.SJ C3120 (1–2), Ost.SJ C3106, Ost.SJ A3082, Ost.SJ A3085 (2), Ost.SJ A3088 (1), Ost.SJ A3088 (2), Ost.SJ A3088 (3), Ost.SJ A3157, Ost.SJ A3116, Ost.SJ A3182, Ost.SJ C3112 (1), Ost.SJ A3105, Ost.SJ B3096, Ost.SJ C3122, Ost.SJ C3112 (2), Ost.SJ A3079, Ost.SJ A3184, Ost.SJ B3095, Ost.SJ B3143 i atlasy botaniczne, sygn.: Pal. 1909, Ost.SJ C3090 (2 egz.).

11 M. PIDŁYPCZAK-MAJEROWICZ, *Biblioteki i bibliotekarstwo zakonne na wschodnich ziemiach Rzeczypospolitej w XVII–XVIII wieku* (Acta Universitatis Wratislaviensis, 1815, Bibliotekarstwo, 20), Wrocław 1996, s. 89.

12 *Ibidem*.

13 J. M. GIŻYCKI, *Klasztor OO. Karmelitów bosych w Wiśniowcu*, „Rocznik Wołyński”, 8, 1939, s. 193.

14 M. PIDŁYPCZAK-MAJEROWICZ, *Biblioteki i bibliotekarstwo zakonne*, s. 91.

Giovanni Pietro Passera (XVI w.), Girolamo Sacchetti (Sachetus Aelianus, Hieronimus, XVI w.), Pierre Pena († około 1600/1605), Johannes Heurnius († 1601), Emilio Campolongo († 1604), Luis de Mercado (Mercatus, † 1606), Joseph Duchesne (Quercetan, † 1609), Eustachius Rudius (pseud. Johannes Donatellus, † 1611), Martin Ruland († 1611), Joannes Bauhin († 1613), Giovanni Tomaso Minadoi († 1615), Philotheus Elianus Montalto († 1616), Matthias de l'Obel (Lobelius, † 1616), Franz Tidicaeus († 1617), Toma Fienus († 1631), Wilhem Fabry († 1634), Daniel Sennert († 1637), Nicolaus Oelhaf (Olhafius, † 1643), Philipp Grüling († 1667), Johann Zwelfer († 1668), John Johnston († 1675), Michael Etmüller († 1683), Handrian Mynsicht (XVII w.), Johann Helfrich Jüngken († 1726), Lucas Antoni Porzio (Portius, † 1728), Hermann Boerhaave († 1738).

Chronologicznie druki medyczne ze zbiorów kolegium jezuickiego w Ostrogu można podzielić następująco: XVI w. – 31, XVII w. – 26, XVIII w. – 7. Biorąc zaś za podstawę miejsce wydania, księgozbiór był reprezentowany przez drukarnie działające w następujących miastach: Antwerpia – 1, Awinion – 1, Bazylea – 6, Bergamo – 1, Brescia – 1, Florencja – 1, Frankfurt nad Menem – 12, Gdańsk – 1, Jena – 2, Kolonia – 1, Kraków – 1, Lejda – 3, Lipsk – 2, Londyn – 1, Lubeka – 1, Lyon – 7, Montbéliard – 1, Norymberga – 3, Padwa – 3, Paryż – 4, Toruń – 1, Utrecht – 1, Wenecja – 3, Wiedeń – 2.

Książki były poświęcone różnym dziedzinom nauk medycznych i sposobom leczenia rozmaitych chorób. Najbogatszy zbiór dotyczy farmacji (12), którą reprezentują farmakopee, prace o sposobach przygotowywania leków oraz traktaty o antidotach, m.in. *Antidotarium generale*¹⁵ J.-J. Weckera. W grupie farmakopei w księgozbiornie znajdowała się *Pharmacopoeia regia*¹⁶ J. Zwelfera oraz anonimowe dzieło *Dispensatorium pharmaceuticum austriaco-viennense*¹⁷. Farmację reprezentowały *Dispensatorium pharmacorum omnium*¹⁸ V. Cordusa, *Opera pharmaceutico-chymica*¹⁹ M. Etmüllera oraz trzy prace J. H. Jüngkena: *Medicus praesenti seculo accomodandus*²⁰, *Lexicon pharmaceuticum*²¹ i *Lexicon chymico-pharmaceuticum*²².

Ścisły związek z farmakologią wykazywały dzieła o treści botanicznej, które zawierały informacje zarówno o roślinach, jak i o ich właściwościach leczniczych. Często przyjmowały formę atlasów botanicznych, bogato ilustrowanych rycinami roślin. Jezuci z Ostroga posiadali pierwsze wydanie *De historia stirpium commentarii insignes*²³ L. Fuchsa, dzieła uważanego za najwcześniejszy fundamentalny traktat bo-

15 Bazylea 1585 – *Katalog*, nr 3095.

16 Norymberga 1693 – *Katalog*, nr 3143.

17 Wiedeń 1737 – *Katalog*, nr 3148.

18 Norymberga 1598 – *Katalog*, nr 3103.

19 Lyon 1686 – *Katalog*, nr 3142.

20 Frankfurt nad Menem 1672 – *Katalog*, nr 3134.

21 Frankfurt nad Menem 1698 – *Katalog*, nr 3145.

22 Frankfurt nad Menem 1709 – *Katalog*, nr 3136.

23 Bazylea 1542 – *Katalog*, nr 3035.

taniczny, zawierającego opisy 400 dzikich oraz 100 uprawianych roślin, a także wiadomości o ich medycznym zastosowaniu. Jest ono ilustrowane 512 drzeworytami z wizerunkami roślin. Ilustracje zostały wykonane przez trzech artystów: malarza Albrechta Meyera, który szkicował rośliny według ścisłych wskazówek L. Fuchsa, malarza Heinricha Füllmauera, który prznosił rysunki na drewniane deski, oraz drzeworytnika Rudolfa Specklego, który rytował je w drewnie. Jezuiti mieli także dwa egzemplarze znanego atlasu botanicznego *Stirpium adversaria nova*²⁴, autorstwa P. Peny i M. de l'Obela.

W bibliotece kolegium znajdowały się także prace z zakresu anatomii i chirurgii. Jeśli chodzi o tę pierwszą dziedzinę, to można wskazać fundamentalne dzieło A. Vesaliusa *De humani corporis fabrica*²⁵, z zakresu chirurgii natomiast – rozprawę G. da Vigo *Praxis chirurgica*²⁶, która doczekała się aż 40 wydań, dzieło W. Fabry'ego *Selectae observationes chirurgicae quinque et viginti, item de gangrena*²⁷ oraz pięć prac L. de Mercado: *Institutiones chirurgicae*²⁸, *De mulierum affectionibus*²⁹, *Opera omnia medica et chirurgica in 5 vol.*³⁰, *Institutiones ad usum et examen eorum, qui luxatoriam exercent artem*³¹ oraz *De puerorum educatione custodia et providentia*³². Do tej dziedziny można też zaliczyć dzieło Celsusa *De medicina*, z rozdziałami poświęconymi higienie, chirurgii i chorobom skóry³³.

W księgozbiorze jezuitów z Ostroga znajdowały się traktaty o metodach leczenia różnych chorób. Wymienić wśród nich należy: *Methodus curandorum omnium morborum corporis humani in tres libros distincta*³⁴ G. Rondeleta, *De febribus*³⁵ J. Heurniusa oraz *Optica intra philosophiae et medicinae arcam. De visu, de visus organo, et objecto theoriam accurate complectens*³⁶ P. E. Montalto; z zakresu medycyny wojskowej – *De milites in castris sanitate tuenda*³⁷ L. A. Porzio. Dorobek naukowy H. Boerhaavego, pioniera klinicznych metod nauczania i leczenia oraz założyciela pierwszego w historii szpitala akademickiego, reprezentują cztery dzieła: *Aphorismi de cognoscendis et cu-*

24 Londyn 1570 – *Katalog*, nr 3090.

25 Lyon 1552 – *Katalog*, nr 3079.

26 Brak karty tytułowej – *Katalog*, nr 3184.

27 [b.m.w.] 1598 – *Katalog*, nr 3105.

28 Frankfurt nad Menem 1619 – *Katalog*, nr 3120 (4).

29 Frankfurt nad Menem 1620 – *Katalog*, nr 3120 (1).

30 Frankfurt nad Menem 1620, t. 1–3 – *Katalog*, nr 3117.

31 Frankfurt nad Menem 1625 – *Katalog*, nr 3120 (3).

32 Frankfurt nad Menem 1629 – *Katalog*, nr 3120 (2).

33 *Katalog*, nr 3180: „*Libri octo medici*. Padwa. 8°. Bez tytułu oraz pierwszych osmiu stron”. Pierwsza edycja utworu ukazała się w 1566 r.

34 Paryż [1573] – *Katalog*, nr 3182.

35 Lejda 1598 – *Katalog*, nr 3102.

36 Florencja 1606 – *Katalog*, nr 3111.

37 Wiedeń 1685 – *Katalog*, nr 3140.

*randis morbis*³⁸, *Tractatio medico practica de lue venerea*³⁹, *Tractatus de viribus medicamentorum*⁴⁰ oraz *Opera*⁴¹.

Istotne informacje na temat wpływu książek do biblioteki oraz ich wykorzystania przynoszą noty proveniencyjne. Starodruki z biblioteki funkcjonującej przy aptece kolegium mają na stronach tytułowych zapis „Pro Apotheca Collegii Ostrogiensis Societatis Jesu”.

Z punktu widzenia historii medycyny interesujące są relacje między książkami a ich użytkownikami, ponieważ nieczęsto zdarza się możliwość ich zbadania. Wśród starodruków o treści medycznej pochodzących z księgozbioru kolegium jezuitów w Ostrogu pojawia się jednak wyrazisty ślad takiego związku. Egzemplarz dzieła *De humani corporis turpitudinibus cognoscendis et curandis libri tres*⁴² G. T. Minadoi zawiera cztery wpisy, które pozwalają prześledzić jego niezbyt skomplikowane losy. Książka została zakupiona dla apteki kolegium jezuitów w Ostrogu za 6 tynfów przez miejscowego aptekarza Benedykta Charleckiego († po 1773)⁴³. Mówią o tym dwa pierwsze wpisy, które sporządziła ta sama ręka, należąca zapewne do tegoż aptekarza: „Hunc librum emi 6 Tynf. P. Apotheca Ostrogiensis / Societatis Jesu” oraz „Benedictus Charlecki S. J. Apoth. Ostrog[iensis]”. W 1766 r. Charlecki przekazał ją kolegium w Ostrogu, o czym świadczą kolejne dwie zapiski: „Collegii Ostrogiensis / Societatis Jesu / 1766 / ex dono Benedicti / Charlecki S. J.” oraz „Applicui Collegii Ostrogiensis Soc[ietatis] Jesu”. Dwa pierwsze i ostatni znajdują się na wklejce starodruku, trzeci wpis natomiast umieszczono na stronie tytułowej. Na karcie tytułowej pierwszego alligatu klocka z dziełami L. de Mercado znajduje się wpis poświadczający wykorzystanie w infirmerii kolegium: „Collegii Ostrogiensis Soc. Jesu / 1639. / Pro Infirmeria”.

Omówiony w artykule materiał przekazuje informacje o rozpowszechnianiu się na Ukrainie w XVI–XVIII w. drukowanych prac czołowych medyków europejskich oraz o ich praktycznym wykorzystaniu. Pokazuje dzieje księgozbioru kolegium jezuitów w Ostrogu, stwarzając możliwość przeprowadzenia porównawczej analizy księgoznawczej oraz źródłoznawczej medycznych prac biblioteki kolegijskiej z wydawnictwami o treści medycznej, jakie zachowały się w bibliotekach innych kolegiów jezuitów na ziemiach ukraińskich. Stanowi tym samym znakomity materiał poglądowy do badań historii medycyny w Ukrainie.

38 Lejda 1737 – *Katalog*, nr 3153.

39 Lyon 1751 – *Katalog*, nr 3155.

40 Jena 1752 – *Katalog*, nr 3156.

41 Norymberga 1755 – *Katalog*, nr 3153 (2).

42 Padwa 1600 – *Katalog*, nr 3106.

43 *Encyklopedia wiedzy o jezuitach*, s. 86.

Aneks

Druki medyczne i botaniczne z biblioteki kolegium jezuitów w Ostrogu
zachowane w zbiorach Biblioteki Narodowej Ukrainy

Joannes ACTUARIUS, *De medicamentorum compositione. Ruellio interpretate*, Parisiis: Per Conradum Neobarium, 1539, in 8°, sygn. Pal. 314.

Joannes BAUHIN, *Historia novi et admirabilis fontis balneique Bollensis in Ducatu Virtembergico ad acidulas Goepingensis...*, Montisbeligardi 1598, in 4°, sygn. Ost.SJ B3039.

Hermann BOERHAAVE, *Tractatio medico practica de lue venerea. Continens hujus affectionis historiam, originem, progressum, causas, symptomata et curationem...*, Lugduni Batavorum: Apud Henricum van der Deyster et Philippum Bonk, 1751, in 8°, sygn. Ost.SJ A3155.

Hermann BOERHAAVE, *Tractatus de viribus medicamentorum (editio novissima)*, Jeanae: Impensis Jo. Schulzii, 1752, in 8°, sygn. Ost.SJ A3156.

Emilio CAMPOLONGO, *De arthritide liber unus, De variolis altera...*, Venetiis: Apud Paulum Meretum, 1586, in 4°, sygn. Ost.SJ B3097.

Girolamo CARDANO, *De rerum varietate libri XVII*, Avinione: Per Matthaeum Vincentium, 1558, in 8°, sygn. Ost.SJ A2051.

Girolamo CARDANO, *Opuscula, artem medicam exercentibus utilissima...*, Basileae: Ex officina Hieronimi Curionis; Impensis Henrici Petri, 1559, in 2°, sygn. Ost.SJ C3084.

Valerius CORDUS, *Dispensatorium pharmacorum omnium...*, Norimbergae: Excudebat Paulus Raurmann, 1598, in 2°, sygn. Ost.SJ B3130.

Joseph DUCHESNE, *Pharmacopoe dogmaticorum restitute preciosis selectisque hermeticorum floribus abunda illustrate*, Lipsiae: Excudebat Haeredes Michaelis Lantzenbergeri; Sumptibus Bartholomaei Vogit et Thomae Schureri, 1613, in 8°, sygn. Ost.SJ A3116.

Jean-François FERNEL, *Universa medicina...*, Francofurti: Apud Andream Wechelum, 1581, in 8°, sygn. Ost.SJ A3094.

Leonhart FUCHS, *De historia stirpium commentarii insignes...*, Basileae: In officina Isingriniana, 1542, in 2°, sygn. Pal. 1909.

Philipp GRÜLING, *Florilegii Hippocrateo-Galeno-Chymici novi et quasi prodromi, medicinae practicae proxime ius equentis...* (4 ed.), Lipsiae: Sumptibus Georgii Heinrichi Frommanni, 1680, in 4°, sygn. Ost.SJ B3132.

Blasius HOLLER, *Morborum curandorum brevis institution, medics et chirurgis utilissime, juxta Galeni potissimum sententiam nec hactenus visa Basilio hollerio...*, Basileae 1556, in 8°, sygn. Ost.SJ A3081.

Jodocus LOMMIUS, *Medicinalium observationum libri tres...*, Antverpiae: Ex Officina Christophori Plantini, 1560, in 8°, sygn. Ost.SJ A3071.

Luis DE MERCADO, *De mulierum affectionibus, libri quatuor [...], relecti, emaculati, brevibus epitomis, ac indice locuplete donate, a zacharia Palthenio...*, Francofurti: Typis Hartmanni; Sumptibus Haeredum D. Zachariae Palthenii, 1620, in 2°, sygn. Ost.SJ C3120 (1).

Luis DE MERCADO, *[Consultationes medicarum, disputationum et puerillium morborum continentur. – T. 4]*, Francofurti: Ex Officina Paltheniana, 1629, in 2°, sygn. Ost.SJ C3120 (2).

Giovanni Tomaso MINADOI, *De humani corporis turpitudinibus cognoscendis et curandis libri tres...*, Patavii: Apud Franciscum Bolzettam, 1600, in 2°, sygn. Ost.SJ C3106.

Giovanni Baptista MONTANO, *In artem parvam Galeni explanationes /a Valentino Lublino Polono editae*, Lugduni: Apud Antonium Vincentium, 1556, in 8°, sygn. Ost.SJ A3082.

PARACELSUS, *Chirurgia vulnerum, cum recentium, tum veterum, occulorum et manifestorum ulcerum etc. qui libri duo, prior De contracturis; De apostematibus, syronibus et nodis altera, accesserunt, per interna et externa medicamenta curam eorum veram continens. Ex Gerardi Dorn e Germanico in Latinum versione*, Basileae: Apud Petrum Pernam, [b.r.w.], in 8°, sygn. Ost.SJ A3088 (3).

PARACELSUS, *Chyurgia minor, quam alias Bertheoneam intitulavit. Cui etiam sequentes tractatus accesserunt eiusdem authoris; De apostematibus, syronibus, et nodis; De cutis apertionibus; De vulnere et ulcerum curis; De vermibus, serpentibus, etc ac maeulis a nativitate ortis. Ex Gerardi Dorn e Germanico in Latinum versione*, Basileae: Apud Petrum Pernam, [b.r.w.], in 8°, sygn. Ost.SJ A3088 (2).

PARACELSUS, *Generosi omnique in scientiarum genere expertissimi viri Theophrasti Paracelsi [...] libri quatuor De vita longa. Diligentia et opera Adami a Bodenstein recogniti, nunc primum in lucem editi*, [b.m.w.] 1560, in 8°, sygn. Ost.SJ A3085 (2).

PARACELSUS, *Liber paramirum clarissimi [...] Aeroli Theophrasti Paracelsi, in quo universalis, theorica physics et chirurgiae origins, et causae morborum traduntur [...] Accesserunt [...] libri de modo pharmacandi, de xeonochio, de thermis. A quodam doco [...] nunc primum e germanico in latinum sermonem converse...*, Basileae: Per Petrum Pernam, 1570, in 8°, sygn. Ost.SJ A3088 (1).

Alessio PIEDEMONTESI, *[De secretis libri septem [...], nunc primum translate, a Joan. Jacobo Weckero ex italico sermone in latinum converse...*, Basileae: Apud Petrum Pernam, 1563], in 8°, sygn. Ost.SJ A3085 (1).

Pierre PENA, Mathias DE L'OBEL, *Stirpium adversaria nova*, Londini 1570, in 2°, sygn. Ost. SJ C3090 (2 egz.).

Praxis medica, sive Commentarium in aphorismos Hermanni Boerhaave De cognoscendis et curandis morbis (4 ed.), P. 3, Trajecti ad Rhenum: Apud Petrum Muntendam et Socium, 1745, in 8°, sygn. Ost.SJ A3157.

Guillaume RONDELET, *Methodus curandorum omnium morborum corporis humani in tres libros distincta. Ejusdem de dignoscendis morbis, de febribus, de morbo gallico, de internis et externis, de pharmacopolarum officina, de fucis. Omnium nunc primum in lucem edita et diligentissime castigata*, Parisiis: Apud Jacobum Macaeum, [1573], in 8°, sygn. Ost.SJ A3182.

Eustachius RUDIUS, *De affectibus externarum corporis humani partium libri septem...*, Venetiis: Apud Ioan. Antonium et Jacobum de Francisci, 1606, in 2°, sygn. Ost.SJ C3112 (1).

Martin RULAND, *De perniciosae luis ungaricae tecmarsii et curatione tractatus...*, Francofurti: Typis Romani Beati; Sumptibus Nicolai Bassaei, 1600, in 8°, sygn. Ost.SJ A3105.

Girolamo SACCHETTI, *De podagricis et arthriticis morbis retractatio*, Brixiae: Ex officina Petri Mariae Marchetti, 1586, in 4°, sygn. Ost.SJ B3096.

Daniel SENNERT, *Opera*, T. 2, Lugduni: Sumptibus Ioannis Antonii Huguaetan Filii, et Marci Antonii Ravaud, 1650, in 2°, sygn. Ost.SJ C3122.

François VALLERIOLA, *Observationum medicinalium libri sex, nunc primum editi, et in lucem emissi...*, Lugduni: Apud Antonium Gryphium, 1573, in 2°, sygn. Ost.SJ C3112 (2).

Andreas VESALIUS, *De humani corporis fabrica lib. VII.*, T. 1, Lugduni: Apud Ioan. Tornaesium, 1552, in 8°, sygn. Ost.SJ A3079.

Giovanni DA VIGO, [*Praxis chirurgica*], [b.m.r.w.], in 8°, sygn. Ost.SJ A3184.

Johann-Jakob WECKER, *Antidotarium generale...*, Basileae: Per Eusebium Episcopium et Nicolai Frat. Haeredes, 1585, in 4°, sygn. Ost.SJ B3095.

Johann WINTER, *De medicina veteri et nova, tum cognoscenda, tum faciunda commentarii duo*, Basileae: Ex Officina Henricpetrina, 1571, in 2°, sygn. Ost.SJ C3091.

Johann ZWELFER, *Pharmacopoeia regia...*, Norimbergae: Typis et sumptibus Balthasaris Joachimi Endteri, 1692, in 4°, sygn. Ost.SJ B3143.

Irena O. CIBOROWSKA-RYMAROWICZ
Oddział Starych Druków i Rzadkich Ksiąg
Biblioteka Narodowa Ukrainy im. W. I. Wernadskiego w Kijowie

Hereditas Monasteriorum
vol. 4, 2014, s. 161–171

Druki medyczne i botaniczne w księgozbiorze kolegium jezuitów w Ostrogu

Streszczenie

W artykule autorka ukazała znaczenie literatury medycznej i botanicznej w działalności klasztorów zlokalizowanych na wschodnich terenach dawnej Rzeczypospolitej w okresie XVI–XVIII w. na przykładzie zbiorów biblioteki jezuickiego kolegium w Ostrogu. Dokonała historycznej i bibliologicznej analizy literatury medycznej i botanicznej z ostrogińskiego księgozbioru, a także zbadła proveniencje znajdujących się w nim ksiązek. Przebadany materiał stanowi cenne źródło do badań historii medycyny na Ukrainie.

Słowa kluczowe

starodruki medyczne, starodruki botaniczne, księgozbiór, kolegium jezuickie, Ostrog, biblioteka, medycyna, Ukraina

Irena O. CIBOROVSKA-RYMAROVYCH
Department of Old and Rare Books
Vernadsky National Library of Ukraine in Kiev

Hereditas Monasteriorum
vol. 4, 2014, p. 161–171

Medical and botanic books in the collection of the Ostroh Jesuit college

Summary

The article presents the significance of medical and botanic literature for the activity of the monasteries located in the eastern territories of the former Republic of Poland in 16th–18th century, drawing on the example of the Ostroh Jesuit college library collection. The author has carried out a historical and bibliological analysis of medical and botanic literature from the Ostroh collection, as well as investigated the provenance of the books it holds. The researched material constitutes a valuable source for the study of the history of medicine in Ukraine.

Keywords

medical early printed books, botanical early printed books, collection of books, Jesuit college, Ostroh, library, medicine, Ukraine